

MAŁGORZATA AGNIESZKA SAMUJŁO

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
<https://orcid.org/0000-0003-1029-6020>

TERESA SOKOŁOWSKA-DZIUBA

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
<https://orcid.org/0000-0003-0479-5237>

POSTAWY RODZICÓW A OTWARTOŚĆ W ZACHOWANIACH UCZNIÓW

Streszczenie: Rodzice kształtują umiejętności interpersonalne dzieci. Podstawą tych umiejętności jest otwartość sprzyjająca budowaniu właściwych kontaktów z innymi osobami. W opracowaniu zaprezentowano wyniki badań, których celem było określenie, jak uczniowie rozumieją i przejawiają otwartość wobec wychowawców i kolegów w kontekście percypowanych postaw matek i ojców. Wyniki wskazują, że młodzież postrzega postawy rodziców jako umiarkowane. Dostrzeżono istotne statystycznie związki między postawami autonomii, ochraniań i wymagań u matek oraz postawą ochraniań u ojców a rozumieniem otwartości i przejawianiem jej przez uczniów w zachowaniach wobec rówieśników i nauczycieli.

Słowa kluczowe: postawy rodziców, otwartość, nauczyciel, uczeń

WPROWADZENIE

Koncepcja wychowania zintegrowanego zakłada dostrzeżenie całokształtu warunków, grup i instytucji działających w społeczności lokalnej, przyczyniających się do końcowych efektów wychowania (Kawula, Brągiel, Janke 2009, s. 65). Rodzina i szkoła są wiodącymi środowiskami w systemie społecznego oddziaływania na rozwój jednostki.

Podstawę niniejszych rozważań stanowi paradygmat teoretyczny związany z poznawaniem i wyjaśnianiem funkcjonowania człowieka w kontekście środowiska, które korzystnie jest postrzegać z perspektywy interakcyjnej. W tym ujęciu jest ono systemem otwartym, złożonym z podsystemów o hierarchicznej strukturze, wzajem-

nie na siebie oddziałujących. W środowisku można wyróżnić środowisko aktualne, czyli bezpośrednio dostępne w danej sytuacji, rozpatrywane zawsze w kontekście mikro- i makrośrodowiska. Najbliższe dziecku otoczenie fizyczne i społeczne stanowi mikrośrodowisko, w którym nawiązuje się bezpośrednio interakcje w codziennych sytuacjach rodzinnych i szkolnych. Sytuacje te mogą być różnie postrzegane przez poszczególne osoby. Dla wszystkich członków danej społeczności wspólne jest makrośrodowisko, w którym jednostki żyją. Oddziaływanie makrośrodowiska, czyli kultury i podkultury, wiąże się z określoną fizyczną, materialną, społeczną, a także ekonomiczną i polityczną strukturą społeczności oraz jej elementów, np. zagospodarowania przestrzeni, reguł współżycia, obyczajów itp. (Przetacznik-Gierowska, Tyszkowa 2000, s. 88–89; Schaffer 2006, s. 228–233).

RODZINA I SZKOŁA JAKO ŚRODOWISKA WYCHOWAWCZE

Rodzina stanowi prymarny kontekst rozwoju i jest traktowana jako podstawowe, naturalne środowisko wychowawcze (Janicka, Liberska 2014; Rostowska, Jarmołowska 2010; Tyszka 2002; Wojciszke 2012; Ziemska 2001). Pełni rolę wychowawczą i pozwala rodzicom osiągnąć zamierzone cele poprzez wykonywanie rozmaitych czynności życiowych. Udział w codziennych sytuacjach rodziny ma wpływ wychowawczy na dzieci i młodzież – kształtuje u nich umiejętności społeczne. Rodzina jest częścią oraz pod wieloma względami odbiciem funkcjonowania społeczeństwa, co sprawia, że nabyte w niej reguły mogą być przenoszone na budowanie relacji w innych grupach. Za charakterystyczną cechą oddziaływania środowiska rodzinnego uznaje się dużą intensywność i różnorodność emocji. Przygotowuje ona dzieci i młodzież do rozpoznawania uczuć u siebie i innych, a także do budowania więzi społecznych. Biorąc pod uwagę różne możliwości stwarzane przez rodzinę, można ją traktować jako idealne środowisko wychowawcze, odpowiednio stymulujące rozwój jednostki. W granicach systemu rodziny między rodzicami a dziećmi występują rozmaite wzory interakcji, w których zadaniem rodziców jest zaspokojenie fizycznych, emocjonalnych, społecznych i psychicznych potrzeb dzieci w ramach podsystemu. Prezentowane przez dorosłych wzorce mogą kształtować lub zaburzać rozwój struktur psychicznych u podopiecznych. W polskiej literaturze familiologicznej relacje rodzic–dziecko rozpatrywane są w kategoriach postaw prezentowanych przez rodziców. Za dominującą cechą tych postaw należy uznać złożoność (Płopa 2005, s. 245). Zdaniem Marii Ziemskiej (2009, s. 33) są one utrwaloną, nabytą strukturą poznawczo-dążeńiowo-afektywną, która ukierunkowuje zachowania matek i ojców wobec dzieci. Zachowania rodziców stanowią dla potomstwa wzorce sposobów komunikowania się z otoczeniem.

W indywidualnym rozwoju jednostki ważna jest jednolitość oddziaływań wychowawczych, które prowadzi się również w sekundarnym kontekście środowiskowym, czyli w szkole. Zajmuje ona stałą pozycję na społecznym rynku jako organ edukacyjny o ujednoliconym i unormowanym społecznie sposobie przekazywania kolejnym pokoleniom istotnych składników kultury. „Atrakcyjność szkoły zależy od sposobu jej ogólnego odbioru jako całej organizacji, ale także od szczegółowej oceny poszczególnych »elementów« (kadra, bezpieczeństwo, infrastruktura itp.)” (Koc 2011, s. 305). Ponieważ szkoła nie działa w próżni społecznej, kontynuuje wychowanie w rodzinie, a ponadto kształtuje życie społeczności lokalnej.

Młody człowiek spędza w placówce edukacyjnej większość swojego czasu, a zatem intensywność jej oddziaływania nie może być kwestionowana. Pobyt ucznia w szkole związany jest zarówno z uczeniem się, jak i z rozwojem fizycznym, psychicznym oraz społecznym na różnych etapach. Główne zadania szkolnej edukacji to organizowanie działań i stymulowanie aktywności uczniów. Ważne zatem, by młodzi ludzie nie tylko uczyli się treści programowych, ale również uczyli się uczyć, czemu powinny sprzyjać czynności podejmowane przez nauczycieli w celu zwiększenia efektywności nauczania.

Rzeczywistość szkolną możemy rozpatrywać jako układ wzajemnie oddziaływających na siebie podsystemów wychowanków i nauczycieli, którzy zajmują określoną pozycję w przestrzeni szkolnej, a ich relacje dopełniają rodzice uczniów. Istotne jest kształtowanie sposobów postępowania stwarzających szanse na budowanie poprawnych kontaktów między tymi podmiotami. Dotychczasowe badania ukazują istotny związek między zaangażowaniem rodziców w przebieg nauki szkolnej a sukcesami edukacyjnymi dzieci. Działania rodziców w procesie dydaktyczno-wychowawczym córek i synów są silnie związane z aktywnością przejawianą przez nauczycieli i dyrekcję szkoły kształtujących jej wizerunek (Brzezińska 2005, s. 702–704; Dembo 1997, s. 449). Zaangażowanie tych podmiotów można scharakteryzować w wyodrębnionych przez Marię Mendel (2009) formach współpracy:

- zapoznanie rodziców z koncepcją edukacyjną,
- udział w diagnozowaniu uzdolnień oraz eliminowaniu niepowodzeń,
- wsparcie rodziców w osiągnięciu celów dydaktyczno-wychowawczych,
- opieka rodziców nad uczniami podczas imprez klasowych i szkolnych,
- praca rodziców na rzecz klasy i szkoły,
- śledzenie przebiegu edukacji szkolnej dzieci.

Zachowania interpersonalne uczniów, nauczycieli i rodziców powinny zaspokajać potrzeby przynależności, kontroli, przywiązania, służyć kształtowaniu tożsamości, przeżywaniu emocji i uczuć oraz otwartości w kontaktach z innymi (Miotk-Mrozowska 2011, s. 224–225).

OTWARTOŚĆ W KONTAKTACH SPOŁECZNYCH

Mając na uwadze znaczenie wzajemnego zaufania w budowaniu dobrych relacji w szkole, w kształtowaniu struktur komunikacyjnych decydujących o przepływie informacji między uczestnikami edukacji, należy podkreślić rolę otwartości. W edukacji ważne jest stwarzanie korzystnych warunków do otwierania się, które przesądza o efektywnym porozumieniu, ponieważ leży u podstaw różnorodności przejawianych zachowań, dostępności społecznej, elastyczności, potrzeby kontaktów z innymi. W procesie kształcenia należy ciągle otwierać się na to, co nowe, obce, nieznanne czy inne, co jest podstawą skutecznego rozwoju poznawczego, sprzyja doskonaleniu jednostki oraz rozszerza jej horyzonty myślenia, ukazuje nowe znaczenia i interpretacje nabywanych doświadczeń. Otwartość sprzyja postrzeganiu otoczenia z rozmaitych perspektyw i różnorodności sposobów rozstrzygania napotykanym problemów.

W złożonej, wieloznacznej i niespójnej współczesnej rzeczywistości otwartość zapewnia synergię środowisk edukacyjnych. Podstawową umiejętnością życiową jest sztuka porozumiewania się, która wspomaga tworzenie przyjaznych relacji między uczniami, rodzicami i nauczycielami, a jej szczególnie wymiar stanowi otwartość. Otwarcie na innych ludzi najbardziej oddaje istotę postawy danego człowieka. Przyczynia się do powstawania więzi mogących przekształcić się w stałe związki międzyosobowe konstytuujące prawidłową komunikację. Przejawianie otwartości wobec drugiej osoby to istota dialogu – sprzyja jednak nie tylko komunikowaniu się, ale także współtworzeniu siebie i budowaniu własnej tożsamości (Wolicki 2005, s. 42). Otwieranie się ma związek z ujawnianiem siebie przed innymi, stosownie do sytuacji, w jakiej się znajdują, co wzmacnia więzi między ludźmi i stanowi wyraz zaufania wobec osób, z którymi dzielimy się opiniami i uczuciami. Przesądza o jakości relacji nauczycieli z uczniami i ich rodzicami, ponieważ umożliwia klarowny przekaz informacji, sprzyja wywoływaniu zamierzonych wrażeń i warunkuje odpowiednie reagowanie na zachowania uczniów, determinując tym samym prawidłowy przebieg oddziaływań wychowawczych. Rodzice i nauczyciele kierujący się otwartością ukazują wzorzec codziennych zachowań, a zarazem modelują je u dzieci.

Otwartość możemy rozumieć jako sposób reagowania „na bieżącą sytuację i przekazywania takich informacji z przeszłości, które są ważne dla zrozumienia” aktualnych reakcji na zachowania innych osób oraz właściwą interpretację różnych sytuacji, których są uczestnikami (Johnson 1992, s. 25).

BADANIA WŁASNE

Z uwagi na znaczenie otwartości w komunikacji interpersonalnej w szkole rozpatrzono, jak uczniowie postrzegają ją w relacjach z nauczycielami, rówieśnikami i rodzicami. Problematykę badawczą usytuowano w kontekście rodzinnym, koncentrując się na zachowaniach matek i ojców wobec dzieci. Przez wzgląd na synergię prymarnego i sekundarnego środowiska rozwoju dziecka za cel obrano zbadanie, jak uczniowie rozumieją i przejawiają otwartość wobec wychowawców oraz kolegów przy zróżnicowanej percepcji postaw rodzicielskich.

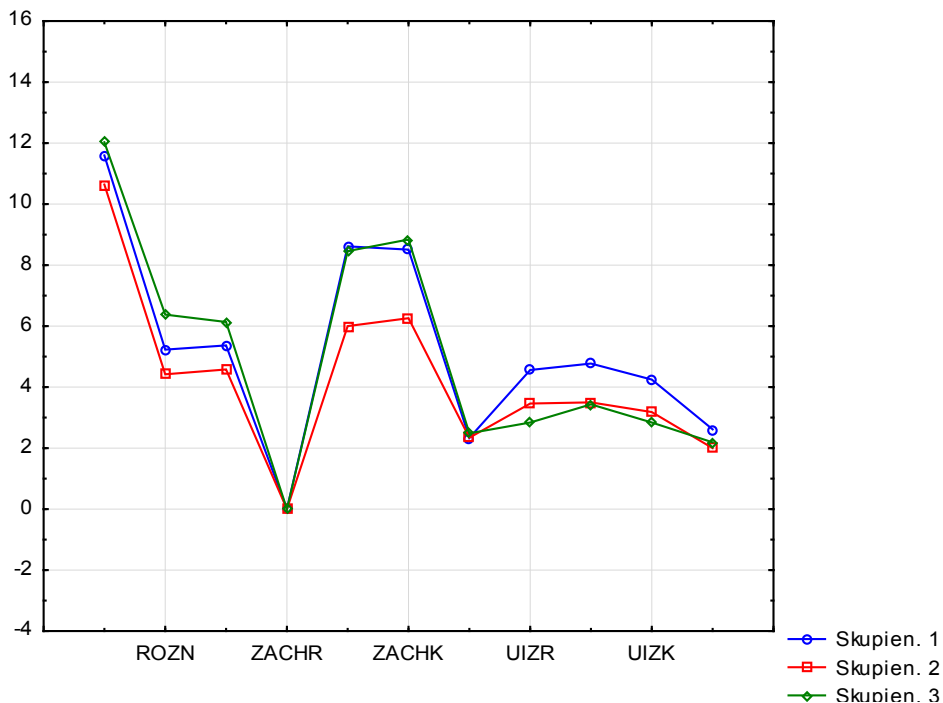
Badania przeprowadzono wśród 144 uczniów szkół średnich na terenie województwa lubelskiego w roku szkolnym 2017/2018. Wyniki otrzymano dzięki Skali Postaw Rodzicielskich w opracowaniu Mieczysława Plopy (wersji dla młodzieży) oraz kwestionariuszowi do diagnozowania otwartości. Skala Postaw Rodzicielskich służy do badania postaw wychowawczych przejawianych przez matki (SPR-M) i ojców (SPR-O) w percepcji dzieci. W narzędziu uwzględniono następujące skale: akceptacji–odrzućenia, autonomii, ochraniaćnia, wymagania, niekonsekwencji. Wyniki każdej ze skal można interpretować odrębnie. W celu uzyskania pełnej oceny sytuacji wychowawczej w rodzinach uczniów należy dokonać badania postaw rodzicielskich obojga rodziców, by zwrócić uwagę, w jakiej relacji względem siebie są postawy przejawiane przez matki i ojców. Kwestionariusz składa się z 75 twierdzeń. Może być stosowany zarówno w badaniach indywidualnych, jak i zbiorowych (Plopa 2005, s. 339–361) .

Drugie narzędzie – kwestionariusz uwzględniający wymiary otwartości wyodrębnione przez Davida W. Johnsona (1992, s. 24–55) – umożliwiał diagnozowanie otwartości uczniów wobec nauczycieli, kolegów i rodziców oraz scharakteryzowanie jej w różnych obszarach. Uczniowie odnosili wyróżnione kategorie do rozmaitych sytuacji w kontaktach z dorosłymi i rówieśnikami, co pozwoliło na określenie, jak rozumieją otwartość oraz w jaki sposób jest ona przez nich przejawiana w kontaktach interpersonalnych. Kategorię tę analizowano w następujących wymiarach: rozumienia, zachowań, treści informacji zwrotnych, udzielania informacji zwrotnych oraz relacji.

WYNIKI BADAŃ

W charakterystyce środowiska rodzinnego skoncentrowano się na zachowaniach rodziców określanych przez ich postawy. Ustalono typy postaw rodzicielskich w percepcji badanych uczniów w zależności od rozumienia i przejawiania otwartości przez licealistów wobec rodziców, nauczycieli i kolegów. Osiągnięto to po zastoso-

waniu analizy skupień metodą k -średnich, co umożliwiło grupowanie w skupienia przypadków włączonych do badania i utworzenie k różnych skupień – możliwie najbardziej odmiennych. Wyodrębniono trzy skupienia (wykres 1).

Legenda:

ROZ – rozumienie otwartości,
 ZACH – otwartość w zachowaniach,
 UIZ – udzielanie informacji zwrotnych,
 R – rodzice,
 N – nauczyciele,
 K – koledzy.

Wykres 1. Typy otwartości przejawianej wobec nauczycieli, rodziców, kolegów

Źródło: opracowanie własne.

Konfiguracje pięciu komponentów otwartości są zbliżone do siebie. Różnicuje je stopień natężenia analizowanych komponentów, w czym wyraża się specyfika obu badanych grup. Przedstawione na wykresie profile skupień wykazują pewną stabilność. Najwięcej, bo 57, wchodzi w skład skupienia nr 1 (39,58%) i jest to dominujący typ nasilenia otwartości przejawianej przy przekazywaniu informacji

zwrotnych wśród badanych licealistów w stosunku do porównywanych profili. Drugi ze względu na liczebność badanych uczniów jest typ skupienia nr 2, z niskim poziomem otwartości w zachowaniach wobec rodziców, nauczycieli i kolegów. Zakwalifikowanych do niego zostało 50 osób (34,73%). Natomiast typ skupienia nr 3 tworzą osoby o wysokim poziomie rozumienia otwartości i jest to grupa o najniższej frekwencji badanych, bo liczy 37 osób (25,69%).

Tak ustalone homogeniczne typy nasilenia specyficznej gotowości do otwartości, obejmujące określoną strukturę jej komponentów, są bardzo klarowne. Tworzą je badani uczniowie klas licealnych:

- skupienie 1 – o dużej otwartości przy udzielaniu informacji zwrotnych (WOUIZ),
- skupienie 2 – o małej otwartości w przejawianych zachowaniach (NOZ),
- skupienie 3 – o wysokim poziomie rozumienia otwartości (WRO).

Analiza skupień pozwoliła na wyodrębnienie trzech grup o zróżnicowanym nasileniu postaw przejawianych przez matki i ojców. W tabeli 1 przedstawiono postawy matek w percepcji uczniów.

Tabela 1. Postawy matek w percepcji dzieci

Kategorie postaw	Skupienie 1		Skupienie 2		Skupienie 3		F	p.i.
	M	Sten	M	Sten	M	Sten		
Akceptacja	54,97	5	56,36	5	60,24	6	1,966	0,144
Autonomia	55,46	5	53,22	4	58,01	5	2,321	0,102
Ochronianie	49,03	6	52,98	6	48,27	5	3,375	0,037
Wymagania	45,66	6	46,76	7	40,75	6	3,366	0,037
Niekonsekwencja	45,91	7	44,08	6	40,53	6	1,874	0,157

Źródło: opracowanie własne.

Interpretując postawy matek wobec licealistów, można dostrzec, iż kobiety te charakteryzują się przeciętnym poziomem akceptacji, przy czym mają najbliższy kontakt uczuciowy z dziećmi ze skupienia 3. Stwierdzono umiarkowane przejawianie autonomii wobec uczniów w skupieniu 1 i 3 oraz brak dostatecznej autonomii matek młodzieży ze skupienia 2. Zachowania w tej kategorii postaw nie są dostosowane do potrzeb rozwojowych dzieci, co oznacza małą aprobatę dla ich samodzielności. W postawie ochraniań uzyskano wyniki umiarkowane właściwe, co wskazuje na skłonność do zachowań związanych z nadmierną troską o dzieci, przy czym można zauważyć występowanie istotnych statystycznie różnic między postawami matek uczniów ze skupienia 2 i matek z dwóch pozostałych grup. Istotne statystycznie różnice wystąpiły też w postawie związanej z wymaganiami. Według uczniów

ze skupienia 2 matki są nadmiernie wymagające, natomiast według uczniów ze skupienia 1 i 3 – w stopniu umiarkowanym egzekwują wykonywanie poleceń i oceniają wywiązywanie się z obowiązków. Przejawiają dużą niekonsekwencję wobec swoich dzieci w skupieniu 1 – ich zachowania są zmienne, zależne od chwilowego samopoczucia, zaś w przypadku pozostałych skupień mieszczą się w górnej granicy postawy umiarkowanej.

Dokonano również charakterystyki percypowanych przez dzieci postaw ojców. Wyniki zamieszczono w tabeli 2.

Tabela 2. Postawy ojców w percepcji dzieci

Kategorie postaw	Skupienie 1		Skupienie 2		Skupienie 3		F	p.i.
	M	Sten	M	Sten	M	Sten		
Akceptacja	51,34	5	52,70	6	55,97	6	1,166	0,315
Autonomia	54,97	5	52,90	5	58,02	6	2,106	0,126
Ochranianie	42,69	5	45,44	6	44,49	5	0,575	0,564
Wymagania	42,37	6	45,22	6	40,10	5	1,821	0,166
Niekonsekwencja	42,37	6	45,22	7	40,10	6	2,193	0,115

Źródło: opracowanie własne.

Rozpatrując postawy ojców wobec dzieci, można dostrzec, że wszyscy oni przejawiają przeciętne nasilenie akceptacji, przy czym ojcowie uczniów ze skupienia 2 okazują mniej szacunku, a w sytuacjach trudnych rzadziej identyfikują się z dziećmi emocjonalnie niż ojcowie badanych z pozostałych grup. W zakresie dawania dzieciom autonomii najkorzystniej wypadają ojcowie uczniów ze skupienia 3, ponieważ wykazują pożądany sposób funkcjonowania, sprzyjający niezależności dzieci od rodziców. Największą tendencję do ochraniania (roztaczania troski i sprawowania opieki) mają ojcowie licealistów ze skupienia 2, przy czym jeśli chodzi o tę kategorię postaw, wszystkie skupienia mieszczą się w przedziale umiarkowanym. W obrębie skali wymagań – również u wszystkich na poziomie umiarkowanym – w skupieniu 3 ojcowie mają skłonność do prawidłowego rozumienia oceny postępowania dziecka. Ojcowie młodzieży ze skupienia 2 charakteryzują się dużą niekonsekwencją, zaś u pozostałych utrzymuje się ona na umiarkowanym poziomie, co zapewnia odpowiednie relacje z dziećmi.

Porównania postaw matek i ojców ze zróżnicowaną otwartością dzieci dokonano za pomocą jednoczynnikowej analizy wariancji (ANOVA). Percepcję postaw matek przez młodzież przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Postawy matek w percepcji dzieci o różnym poziomie otwartości

POSTAWY MATEK	F	P	Porównanie wewnątrzgrupowe				
				SKUPIENIA	{1}	{2}	{3}
AKCEPTACJI	1,966	0,144		SKUPIENIA	{1}	{2}	{3}
			1.	SK3	54,971	56,360	60,237
			2.	SK2	0,644324	0,644324	0,072057
			3.	SK1	0,072057	0,140791	0,140791
AUTONOMII	2,321	0,102		SKUPIENIA	{1}	{2}	{3}
			1.	SK3	55,457	53,220	58,017
			2.	SK2	0,383637	0,383637	0,303393
			3.	SK1	0,303393	0,033380*	0,033380*
OCHRONIAJĄCA	3,375	0,037		SKUPIENIA	{1}	{2}	{3}
			1.	SK3	49,029	52,980	48,271
			2.	SK2	0,070288	0,070288	0,718555
			3.	SK1	0,718555	0,013863*	0,013863*
WYMAGAJĄCA	3,366	0,037		SKUPIENIA	{1}	{2}	{3}
			1.	SK3	45,657	46,760	40,746
			2.	SK2	0,696243	0,696243	0,074070
			3.	SK1	0,074070	0,015680*	0,015680*
NIEKONSEK- WENTNA	1,874	0,157		SKUPIENIA	{1}	{2}	{3}
			1.	SK3	45,914	44,080	40,525
			2.	SK2	0,548066	0,548066	0,069779
			3.	SK1	0,069779	0,183119	0,183119

* - $p < 0,05$

Źródło: opracowanie własne.

Koncentrując się na postawie akceptacji przejawianej wobec młodzieży przez matki, można dostrzec związek jej największego nasilenia z rozumieniem otwartości przez badanych uczniów, gdyż uzyskane wyniki wykazują tendencję do istotności statystycznej. Związek nie występuje między akceptacją matek a przejawianiem otwartości w zachowaniach badanych. Natomiast najmniejsze nasilenie postawy akceptacji wykazuje tendencję do zależności istotnej statystycznie ze sprawnością w zakresie udzielania informacji zwrotnych w relacjach zarówno z kolegami, jak i z osobami dorosłymi.

Przeciętne nasilenie postawy autonomicznej u matek jest zależne w sposób istotny statystycznie z przejawianiem przez młodzież małej otwartości w zachowaniach.

Ponadto duża otwartość przy udzielaniu informacji zwrotnych wykazuje istotną statystycznie zależność z małą autonomią przyznawaną dzieciom przez matki.

Istotna statystycznie zależność występuje również w przypadku umiarkowanej postawy ochraniającej u matek i wysokiego poziomu rozumienia otwartości przez badanych. Istotność statystyczną bądź tendencję do niej możemy dostrzec ponadto między umiarkowaną postawą ochraniającą a przejawianiem małej otwartości w zachowaniach uczniów. Największe nasilenie średnich w umiarkowanie właściwej postawie ochraniającej wiąże się z dużą otwartością przy udzielaniu informacji zwrotnych.

Analizie poddano również nasilenie średniej wartości postrzeganych przez licealistów postaw ojców, różniących się poziomem otwartości. Wyniki zawarto w tabeli 4.

Tabela 4. Postawy ojców w percepcji dzieci o różnym poziomie otwartości

POSTAWY OJCÓW	F	P	Porównanie wewnątrzgrupowe				
				SKUPIENIA	{1}	{2}	{3}
AKCEPTACJI	1,166	0,315		SKUPIENIA	{1}	{2}	{3}
			1.	SK3	51,343	52,700	55,966
			2.	SK2	0,688323	0,688323	0,159433
			3.	SK1	0,159433	0,269272	0,269272
AUTONOMII	2,106	0,126		SKUPIENIA	{1}	{2}	{3}
			1.	SK3	54,971	52,900	58,017
			2.	SK2	0,473860	0,473860	0,277286
			3.	SK1	0,277286	0,043833*	0,043833*
OCHRAANIAJĄCA	0,575	0,564		SKUPIENIA	{1}	{2}	{3}
			1.	SK3	42,686	45,440	44,492
			2.	SK2	0,287068	0,287068	0,470435
			3.	SK1	0,470435	0,673728	0,673728
WYMAGAJĄCA	1,821	0,166		SKUPIENIA	{1}	{2}	{3}
			1.	SK3	42,371	45,220	40,102
			2.	SK2	0,355848	0,355848	0,447068
			3.	SK1	0,447068	0,058377	0,058377
NIEKONSEK- WENTNA	2,193	0,115		SKUPIENIA	{1}	{2}	{3}
			1.	SK3	42,371	45,220	40,102
			2.	SK2	0,355848	0,355848	0,447068
			3.	SK1	0,447068	0,058377	0,058377

* - $p < 0,05$

Źródło: opracowanie własne.

Dane wskazują, że największe nasilenie postawy akceptacji przejawiają ojcowie, których dzieci wykazują się wysokim poziomem rozumienia otwartości, natomiast najmniejsze – uczniowie o dużej otwartości przy udzielaniu informacji zwrotnych. Analizując związek między postawą akceptacji ojców a otwartością dzieci przy rozumieniu i udzielaniu informacji zwrotnych, nie dostrzeżono żadnych zależności istotnych statystycznie.

W postawie autonomii można zauważyć istotną statystycznie zależność z wysokim poziomem rozumienia otwartości oraz z małą otwartością w przejawianych zachowaniach. Zbliżony do właściwego poziom autonomii ojców sprzyja odpowiedniej otwartości kształtowanej w procesie wychowania. Zaznacza się również zależność między małą autonomią u ojców a trudnościami w przejawianiu otwartości w zachowaniach u dzieci.

W postawie ochraniającej ojcowie uzyskali umiarkowane wyniki. Nie zaistniały żadne istotnie statystycznie zależności między tą postawą a gotowością uczniów do otwartości.

Postawa wymagająca ojców przejawiana jest na przeciętnym poziomie. Ma silną tendencję do zależności statystycznej z rozumieniem otwartości, natomiast jej ciężenie ku postawie niewłaściwej w zakresie wymagań wiąże się z małą otwartością w zachowaniach.

Analogiczne zależności można stwierdzić przy przejawianiu przez ojców postawy niekonsekwencji. Mniejsze nasilenie tej postawy jest na pograniczu istotności statystycznej z wysokim poziomem rozumienia otwartości, zaś nadmierna niekonsekwencja w postępowaniu ojców wiąże się z przejawianiem małej otwartości w zachowaniach dzieci.

PODSUMOWANIE

Jakość zachowań rodziców w znaczący sposób warunkuje funkcjonowanie społeczne dzieci. Umiejętność otwierania się w relacjach z innymi jest przyjmowana jako warunek zdrowia psychicznego i satysfakcjonujących związków w różnych konstelacjach (Mansstead i in. 1996, s. 336–337), a także podstawa procesu nawiązywania kontaktów interpersonalnych w rozmaitych środowiskach. Percypowana postawa akceptacji przejawiana przez rodziców badanych uczniów uplasowała się na poziomie umiarkowanym i nie wykazała istotnych statystycznie zależności z rozumieniem otwartości, przejawianiem jej oraz udzielaniem informacji zwrotnych. Podobnie postrzegana była postawa autonomii matek i ojców licealistów. Można jednak zauważyć, że największe nasilenie postawy wiąże się z wysokim poziomem rozumienia otwartości, zaś jej niższe nasilenie sygnalizuje małą otwartość w przejawianych przez młodzież zachowaniach.

Postawa ochraniająca u prawie wszystkich ojców była na poziomie umiarkowanym. U matek mieściła się w tym samym obszarze, ale zbliżała się do niewłaściwej i wykazywała związek na poziomie istotnym statystycznie z wysokim poziomem rozumienia otwartości oraz małą otwartością w przejawianych zachowaniach młodzieży.

Biorąc pod uwagę postawę wymagającą, można stwierdzić, że zarówno ojcowie, jak i matki przejawiają ją na poziomie umiarkowanym. W przypadku matek postawa ta wykazuje związek istotny statystycznie z wysokim poziomem rozumienia otwartości u dzieci i małą otwartością w zachowaniach. Taka sama zależność u ojców wykazuje tendencję do istotności statystycznej.

Na umiarkowanym poziomie znajduje się też postawa niekonsekwencji u ojców, której zależność z wysokim poziomem rozumienia otwartości wykazuje tendencję do istotności statystycznej. Postawa niekonsekwencji wiąże się z małą otwartością w przejawianych zachowaniach.

Jeśli chodzi o matki, postawa ta póki utrzymuje się na poziomie umiarkowanym, wykazuje tendencję do zależności z rozumieniem otwartości przez dzieci, zaś w pozostałych przypadkach może prowadzić do trudności w udzielaniu informacji zwrotnych.

Wiedza nauczycieli o związku postaw rodziców z przejawianą przez dzieci otwartością w różnych kontekstach powinna skłonić ich do kształtowania prawidłowych relacji lub korygowania reakcji uczniów determinowanych doświadczeniami rodzinnymi.

LITERATURA

- Brzezińska A., 2005, *Jak skutecznie wspomagać rozwój?* W: J. Brzeziński (red.), *Metodologia badań psychologicznych*. Gdańsk, GWP.
- Dembo M., 1997, *Stosowana psychologia wychowawcza*. Warszawa, WSiP.
- Janicka I., Liberska H., 2014, *Psychologia rodziny*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Johnson D.W., 1992, *Podaj dłoń*. Warszawa, Polskie Towarzystwo Psychologiczne.
- Kawula S., Brągiel J., Janke A.W., 2009, *Pedagogika rodziny*. Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Koc R., *Promocja szkoły i jej współpraca ze środowiskiem lokalnym*. W: S. Kowalik (red.), *Psychologia ucznia i nauczyciela*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Manstead A.S.R. i in., 1996, *Psychologia społeczna*. Warszawa, Wydawnictwo Jacek Santorski & CO.
- Mendel M., 2009, *Rodzice w szkole. Rodzice i nauczyciele – płaszczyzny współpracy*, opublikowano: www.vulcan.edu.pl/rodzice [dostęp: 24.05.2018].

- Miotk-Mrozowska M., 2011, *Współpraca szkoły z rodzicami ucznia*. W: S. Kowalik (red.), *Psychologia ucznia i nauczyciela*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Plopa M., 2005, *Psychologia rodziny: teoria i badania*. Elbląg, Wydawnictwo EUHE.
- Przetacznik-Gierowska M., Tyszkowa M., 2000, *Psychologia rozwoju człowieka*, t. 1. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Rostowska T., Jarmołowska A., 2010, *Rozwojowe i wychowawcze aspekty życia rodzinnego*. Warszawa, Wydawnictwo Difin.
- Schaffer H.R., 2006, *Rozwój społeczny*. Kraków, Wydawnictwo UJ.
- Tyszka Z., 2002, *Rodzina we współczesnym świecie*. Poznań, Wydawnictwo UAM.
- Wojciszke B., 2012, *Psychologia społeczna*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Wolicki M., 2005, *Otwartość osoby ludzkiej. Interpretacja filozoficzna*. Wrocław, Państwowy Wydział Teologiczny.
- Ziemska M., 2009, *Postawy rodzicielskie*. Warszawa, Wydawnictwo Wiedza Powszechna.
- Ziemska M. (red.), 2001, *Rodzina współczesna*. Warszawa, Wydawnictwo UW.

PARENTS' ATTITUDES VS OPENNESS IN STUDENTS' BEHAVIOURES

Abstract: Parents develop their children's interpersonal skills, which are based on openness that is important when we build proper contacts with other people. The paper presents the results of research aimed at determining how students understand and manifest openness towards their teachers and classmates in the context of perceived attitudes of the mothers and fathers. Young people identified the parents' attitudes at a moderately appropriate level. There were statistically significant associations between the attitudes of autonomy, protection and requirements of mothers and the attitude of protection of fathers and the understanding of openness and its manifestation by students in behaviors towards their peers and teachers.

Keywords: parents' attitudes, openness, teacher, student

